

Enige Groninger Opmerkingen

voor

DIENEKE HEMPENIUS

Groningen 2010

A vertical spiral binding of a notebook, consisting of a series of metal rings connected by a central wire, running down the center of the page.

Colofon:

Niet in de handel
Tekstverwerking en beeldbewerking: RJHB
Gemaakt bij: Copy Center Groningen B.V.

Inval op het zien van eenen zydworm ¹

Frits Brandsma

*Pokel [1769-70]
Pro Excolendo Jure Patrio*

*Speelpopje van myn leêge zinnen!
Verademing van 't noestig brein!
Al zyt gy noch zoo klein,
Gy brengt myn ziel iets grootsch te binnen:
Een schildery,
En zinneprint van 't geest'lyk leven:*

...

... [Plots] ...

*Begint myn Beestje regt zyn taak,
En trekt, met noest vermaak,
In zyne celle aan 't zydereeden:
Zyn bekje en poot
Slaan, weevende uit zyne ingewanden
Een' draad, die tot een klood
Gesponnen, 't dier berolt in witzatynen banden.*

¹ Toespraak van de president, gehouden op zaterdag 26 januari 2002 ter gelegenheid van het ordentelijk souper van Het Genootschap Pro Excolendo Jure Patrio. Voor Dieneke, liefhebber van de Nederlandse taal en lid van Pro excolendo.

Mocht u denken: waar komt deze wartaal vandaan? dan wil u graag het volgende bericht voorhouden dat ik onlangs op mijn deurmat aantrof.

Het HB heeft besloten het door de Ledenraad gewenste brede onderzoek projectmatig aan te pakken. De opdracht van het project is het HB in staat te stellen aan de Ledenraad een voorstel te doen, dat een gefundeerde en breed gedragen keuze mogelijk maakt ten aanzien van de strategische koers in de nabije toekomst. Een structuur met een stuurgroep, deelcommissies, een projectleider, bijgestaan door een extern adviseur, moet de diepgang van het project waarborgen... Naast de inbreng van de commissies zijn in de projectplanning een vijftal klankbordbijeenkomsten opgenomen. Deze bijeenkomsten zijn gericht op het uitwisselen van opvattingen en wensen, niet op het nemen van een beslissing. Ze zijn opiniërend en afbakenend doordat ze gericht zijn op het vinden van een gezamenlijke globale koers. Ik reken op veel leden, die deze discussie met elkaar willen aangaan. Het gaat erom dat we in de toekomst een blijvende en vitale rol kunnen vervullen in het veranderende krachtenveld. Inmiddels heeft de stuurgroep de startnotitie en het plan van aanpak goedgekeurd. Het project bevat de volgende elementen: informatieverwerking over beleidsgeschiedenis, inventarisatie van huidige activiteiten, werken met deelrapportages, peilen van wensen en meningen, inbreng van informatie en ervaringen uit andere professionele organisaties, organiseren van een dialoog over ontwikkelingen en keuzedilemma's, structureren van discussies over alternatieven en consequenties, creëren van duidelijke beslismomenten, vastleggen van het resultaat in een slotdocument.' Dan volgen nog: 'een kleine meningspeiling'; 'een perspectiefschets met mogelijke keuzescenario's (met voor- en nadelen) en eventuele consequenties'; wederom 'klankbordbijeenkomsten'; 'een beslissingnotitie'; en 'wanneer de alternatieven scherp tegenover elkaar staan wordt er een tussenfase ingelast waarin tussenoplossingen worden geformuleerd door de stuurgroep, die vervolgens worden besproken op een toetsingsbijeenkomst waar de verschillende opvattingen vertegenwoordigd zijn. Hieruit moet een wenselijke koers naar voren komen.

U zult allicht denken wat moet ik met deze boeventaal op het ordentelijk souper. Wij kennen het bestaan van dit jargon van bestuurskundige ladenlichters, maar dat komt onder fatsoenlijke juristen, zoals de leden van dit genootschap, toch niet voor? Het treurige van dit schrijfsel is echter dat het stamt uit een vlugschrift, genaamd 'Nieuwsbrief', verzonden door de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak en betreft een zogeheten 'opzet project Toekomst NVvR.' Dit zinledige gewauwel is dus afkomstig uit de pen van, althans goedgekeurd door rechters, waarvan één zich door ondertekening met name bekend maakt als projectleider. Nu u weer.

Het is echter niet aan mij om kritiek te leveren op de vereniging van rechtspraak. Wel moest ik onmiddellijk nadat ik mijn lidmaatschap van deze projectleidersclub per kerende post had opgezegd denken aan één van de allereerste vertogen die voor het genootschap zijn gehouden, namelijk die van de tweede in rang kort na de oprichting in 1761, de dichter van de verzen waar ik mee aanving, mr Lucas Trip. De Groninger Courant van 22 augustus 1783 noemde hem in haar overlijdensbericht 'een roem der burgerheeren en door geest en vinding een onnavolgbare

feniks der dichteren.' Hij was in Leiden gepromoveerd in 1732 op een geschiedkundig proefschrift *De Jesuitis* en woonde aan de Ossenmarkt, thans nr 5. Hij was raadsheer van de stad geweest, burgemeester, lid van de Staten-Generaal, lid van de Raad van State, bewindhebber van de West-Indische Compagnie en wat niet al.

Lucas Trip [1713-1783]

Het was een druilerige avond die 31e oktober 1761 toen Trip vertoog nummer 7 voor het genootschap hield. Het ging 'over de invloed van onze Nederlandsche Moedertaale op onze Vaderlandsche Rechtsgeleerdheid in derzelver kunde en gebruik.' Hij noemde het 'een meesterstuk van Godts scheppende hand, dat wy de gedagten van onzen geest, door eene regelmatigheid van verschillende tongslagen, by middel van trillende lugt, aan vreemde gehoorzenuwen kunnen mededeelen; en dezelve, ten dienste van dooven en afweezenden, door een paar dozyn haalen en toogen, zus en zoo omgezet, verstaanbaar schetzen' en was 'altijd vreesachtig, dat de invoering van eene vreemde taale een bedrieglyk fluitje

zy, om het paard der Vryheid eerst te doen stilstaan, en fluks door eenen vreemden Ruiters te laten bespringen.' Hij sprak van 'Lieden van meer waan, dan geleerdheid,' die 'het fraai moogen heeten, het zuiver Nederduitsch met Bastertfransch te doorspekken; die vermenging geeft verachtelyke voortbrengzels. Het acht'bre kussen van den Wetgever dient met geen gelapt kleed overtoogen. De eer van de Natie waderspreekt die arme ontleening; de ernsthaftigheid van het Kapitoel walgt van dien bonten opschik; En het oogwit der Wetten verdoemt die wartaal. Och dat het dom gepeupel onze taal niet langer verdeele in gemeene en Stadshuistaal!'

Als voorbeeld bedacht hij een geval, een 'hersenschim' zoals hij het noemde, van een mouterij, waarbij de muiters gevangen waren gezet door de regering en een deel van het volk van plan was ze te bevrijden. Een verbod van samenscholing was derhalve nodig voor de 'gemeene rust.' Het werd door de 'Geheimschryver' als volgt opgesteld en zonder herziening aangeplakt.

... doen te weten. Hoe wy gecertioereerd zyn, dat met vilipendie van onze anterieure gepromulgeerde ordonnantien, en in specie derzelver renovatie en ampliatie ... eenige turbulente persoonen, ter contraventie van de publike tranquilliteit, zich als noch emancipeeren, niet alleen tot het lacheeren van impertinente en seditieuse discourses tot dishonour en calange van de Criminele Justitie, en derzelver legale exercitie in casu van de thans gedetineerde chefs van een seditieus complot; tenderende tot totaale subversie van de geëtablisseeerde

constitutie: maar ook hunne abominable licentie zoo verre hebben gepousseerd, dat zy ... zelfs hebben geconcentreerd by beëdigde conspiratie, ons uit legale documenten consteerende, in het pernicious dessein, om de delinquenten ter zaake voorsch: by ons geappreheendeerd vi armata van hunne detentie te relaxeeren. ... dat een ieder ... zich zal abstinenceeren van het evomeeren van eenige injurieuse raisonnemenen, buterende tot declin van de autoriteit van de Souverain of Magistrature ...' en 'interdiceeren wy op het serieuste alle attrouppissement omtrent de plaats van hunne detentie binnen de distantie van 10 Roeden. Zullende zy, die meer dan drie sterk, zich deezen contrarie compor-teerende, binnen de gestelde limite worden geattrappeerd.

Lucas Trip bewoonde het huis met de blinden naast het Sichtermanhuis

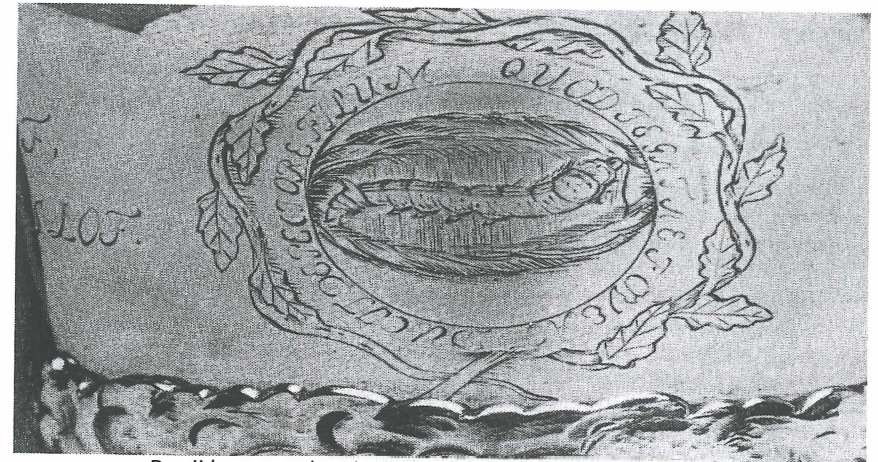
Dit bevel werd afgekondigd en onder aan het gevang aangeplakt toen 'een zwerm huiszittende Armen' zich 'van het spinrokken' begaf 'naar de poort van eenen aanzienelyken Heer, paalende aan 't gevangenhuis, om de brokken van zynen milden tavel in te samelen.' Één van hen poogt het bevel te lezen. 'Hy leest, hy spelt, hy radebraakt woorden en zinnen, en roept zynen Makker te hulp.' Ten slotte scholen ze allemaal samen rond het aanplaksel en 'staroogen er op met opene monden, maar begrypen er zoo min van, als van eene Russische Ukase.' Ze worden aangehouden. 'Wat oordeelt gy M.H.! Zynze schuldig?' roept Trip ter vergadering uit om te vervolgen 'Gy walgt van myne op een gestapelde bastertwoorden. Ik bekenne, ik heb het stuk wat sterk geschadwd om het af te steeken. Maar bewyst men niet de afwyking eener regte linie van den winkelhaak, hoe kleen die ook zy, door dezelve te verlengen?'

Mr Trip nam de tijd voor zijn vertoog dat in druk ruim honderd bladzijden bestrijkt. Men zal hem toe moeten geven dat het hier handelt om woordbraaksel van een bedenkelijke aard. Nog bedenkelijker wordt het echter wanneer het gaat om rechters die zich tot hun vakgenoten richten en hun met omhaal van woorden niet meer zeggen dan dat ze wel over van alles en nog wat mogen praten, maar nergens over mogen beslissen. Het samenscholingsverbod poogt ten minste nog iets te zeggen, zij het dan in onbegrijpelijk bastaard-Frans, beter bekend als koeterwaals. De

projectnieuwsbrief wil eigenlijk helemaal niets zeggen met al die lege hulzen van het bestuurskundige jargon, die er in de beste gewoonten van het poldermodel op gericht zijn de aangesprokene net zo lang te bestoken totdat hij uitgeput het hoofd in de schoot legt. Dat is erger dan een gestadig druppelend lek. Het kwaad wordt dan venijniger en geniepiger. 'Wech dan met dien lelyken opschik van woorden, die het gemeen tot oneer van de Nederlandsche Rechtbanken, Stadhuiswoorden noemt, als waare de taal van de Rechtbank, die van eene vreemde natie! Ik weet wel, dat eene bedorvene mode dezelve by nae onvermydelyk gemaakt heeft: maar ik weete ook, dat men zich meer behoorde toe te leggen op derzelver verminderinge, dan vermeerderinge.'

Wat een verstandige woorden van dichter Trip van de bundel 'Tydwinst in ledige uren' uit 1764 waaraan ik de regels aan het begin ontleende. Hij dichtte daarin over 'de giftige spinnekop, een zinnebeeld der verdorvenheid' en vond 'Godt Zichtbaar in 't Onaanzienlyke: vertoont in de Beschouwing van een Kei, Blauwbesse, en Vlieg.' Ook begluurde hij een zijdedworm, een 'onnoozel Piertje', zoals hij dichtte, een worm die een zijdedraad uit zijn eigen boezem spint, die hem bedekt en koestert. Daarin zag hij het zinnebeeld van het genootschap dat het beschermende en koesterende recht als een draad uit de eigen gelederen trekt. Trip kreeg zijn inval op het zien van eenen zydeworm voor het eerst in 1764. Vijf jaar later maakte hij deel uit van de commissie die de opdracht had gekregen een pokel te laten vervaardigen. De zijdedworm siert daarom het tafelkleed, dat de vergadertafel bedekt, en hij siert de pokel, waaruit u net het *salus societatis* hebt gedronken dat voor de tweehonderd en drieëndertigste keer klonk. Daarom ook staat op pokel en tafelkleed de zjuist vertaalde zinspreuk: 'Ducit de pectore filum, quod tegat ac foveat.' Dat uit een onnoozel piertje zo veel moois kan komen!

De zijderups op de achterzijde van de bovenrand van de pokel